

Reactie op Bram van Dijk

We danken Bram van Dijk hartelijk voor zijn lovende woorden over ons boek *God bewijzen*. Hier gaan we in op zijn kritische opmerkingen. Daarbij volgen we zijn eigen indeling in ‘the bad’ en ‘the ugly’.

The bad

Van Dijk maakt hier twee punten, waarvan het eerste ons onduidelijk is. Hij ziet een spanning tussen ons spreken over de ‘natuurlijkheid’ van godsgeloof an sich en ons spreken over goed gecultiveerde religiositeit die in het algemeen gelukkig makend, gezond en nuttig is. Die spanning valt bij nader inzien echter weg. Godsgeloof an sich is natuurlijk (aangeboren) en religie (wat men met Godsgeloof doet) is in het algemeen gezond en nuttig. Dit betekent dat iemand die in God gelooft zich niet bij voorbaat hoeft te rechtvaardigen met allerlei argumenten. Bovendien maakt dit religieuze activiteit (het cultiveren van de religieuze impuls) tot een zaak die in principe redelijk is.

Een ander probleem, aldus Van Dijk, is dat we in feite een boek hebben geschreven voor gelovigen die belaagd worden door atheïsten (de stofzuigerverkoper). Dat is onjuist. We gaan uit van mensen in de zogeheten ‘middenpositie’ (noch overtuigd atheïst, noch overtuigd religieus). Zij kunnen geloven of vermoeden dat er een god is, zoals talloze Nederlanders doen, maar krijgen tegelijk te maken met een vloed van beweringen, zowel in literatuur als in het populaire debat, dat geloven in God in principe onredelijk is. Wij zeggen in het boek dat dit niet het geval is: geloven dat er een god is, is (onder bepaalde voorwaarden) heel redelijk. Maar wij zeggen expliciet dat het wel degelijk mogelijk is om kritiek te hebben op tal van dingen die christenen of moslims aanhangen, zoals de Drie-eenheid of de hemelvaart van Mohammed. Dat soort specifieke religieuze opvattingen verdedigen we dan ook nergens.

De lezer hoeft zich dus niet te identificeren met de gelovige. Sterker nog, hoewel wij atheïsme (het ontkennen van Gods bestaan) afwijzen als een intellectueel onhoudbare positie (hoewel het existentieel integer kan zijn), zeggen wij expliciet dat agnosticisme (niet geloven in god) prima in orde kan zijn (opnieuw: onder bepaalde voorwaarden). Andere recensenten erkennen dit dan ook. Susan Smit schreef in *Happinez* dat ons boek heel geschikt is voor agnosten, en Taede Smedes schreef dat ons boek “voor agnosten en open-minded atheïsten verteerbaar” is.

The ugly

Ten slotte verwijt Van Dijk ons dat wij ons bedienen “van een flink aantal retorische trucs”, in weerwil van ons streven om dat zo weinig mogelijk te doen. Hij noemt er drie (niet echt “een flink aantal”). Geen van deze voorbeelden snijdt hout. We lopen ze kort bij langs:

1. Van Dijk stelt dat we in het hele boek uitgaan van “een gewone gelovige die niemand lastig valt en een atheïst die opdringerig de gelovige probeert te bekeren”. Daarmee herhaalt hij het punt dat we hierboven bespraken. We hebben al uitgelegd dat dit niet klopt. We zeggen ook niet dat elke atheïst een opdringerige stofzuigerverkoper is, net zo goed als we erkennen dat er opdringerige religieuze stofzuigerverkopers zijn. Verder vergelijkt hij ons stofzuigervoorbeeld met het theepotvoorbeeld van Russell. Maar die vergelijking is ongegrond: ons stofzuigervoorbeeld is simpelweg een illustratie van hoe de bewijslast is georganiseerd. Het zegt niets over de inhoud van de overtuiging van een atheïst. Russells theepotvoorbeeld gaat erover dat godsgeloof belachelijk en ongegrond is, en het gaat dus over de inhoud van de overtuiging van de gelovige. Er is hier geen analogie en de vergelijking is

dus misplaatst.

2. Inderdaad noemen verschillende atheïsten religie een ziekte of afwijking. Dit is ongegrond, want het spreekt een grote hoeveelheid wetenschappelijk onderzoek tegen. Onze vergelijking van kinderen die opgroeien zonder religie met kinderen die opgroeien zonder taal is daarentegen gebaseerd op onderzoek en argumentatief onderbouwd. Hetzelfde geldt voor onze stelling dat ouders die hun kinderen aanleren dat geloven ongezond is, “de grootste onzin” verkondigen. Wij laten zien, op basis van uitgebreide bewijsvoering, dat die stelling gewoon klopt.

3. Inderdaad gebruiken wij in het hele boek (329 pagina’s) *twee* keer het woord “flauwekul”. Eén keer doen we dat in de inleiding, in de zin “als geloof in God geen flauwekul is”. En één keer in de zin die Van Dijk citeert uit hoofdstuk 1. En het is dan wel belangrijk om goed te kijken *hoe* we het gebruiken. Wij gebruiken het niet om een atheïstische of agnostische overtuiging weg te zetten, maar om een bepaalde drogredenering (in dit geval: ontkenningen hoeven niet te worden beargumenteerd) te kwalificeren. Wij zeggen dus iets over een bepaalde ondeugdelijke redeneertrant, niet iets over een overtuiging of levensbeschouwing. Ondeugdelijke redeneringen worden zowel door gelovigen als door ongelovigen gebruikt en in beide gevallen is het flauwekul.

Van Dijk noemt nog één ander voorbeeld, ook in hoofdstuk 1, namelijk dat wij de boeken van de nieuwe atheïsten (wij noemen Dawkins, Harris en Hitchens) bestempelen als een “vermakelijke bezoeking”, omdat zij “geen karikatuur onaangeroerd laten en de meest bizarre beweringen zonder blikken of blozen durven te doen”. Nu, over smaak valt te twisten, maar dit kun je toch moeilijk een voorbeeld noemen van “retorische trucs”. Immers, geen van onze argumenten is afhankelijk van deze bewering.

Onder het kopje ‘the ugly’ noemt Van Dijk ook nog wat andere voorbeelden. Of hij die ziet als retoriek of als slechte argumenten, is ons niet helemaal duidelijk. Hoe dan ook, zijn betoog gaat niet op. Van Dijk meent bijvoorbeeld dat wij het evidentieële probleem van het kwaad wel heel makkelijk wegzuiven. Hij beargumenteert die stelling verder niet, dus we weten ook niet waarom hij dit vindt. Het is blijkbaar zijn leeservaring, maar op deze manier kunnen we er weinig van zeggen.

Dan volgt er nog een punt van kritiek. Van Dijk meent dat we in hoofdstuk 5 (argumenten vóór Gods bestaan) de lat lager leggen dan in hoofdstuk 3 (argumenten tegen Gods bestaan). Argumenten vóór Gods bestaan zouden sterk zijn als ze Gods bestaan waarschijnlijker maken dan het niet-bestaan van God, terwijl argumenten tegen Gods bestaan alleen sterk zouden zijn als ze 100% overtuigen. Dat laatste is onjuist. Voor elk van de argumenten tegen Gods bestaan die we in hoofdstuk 3 bespreken laten we zien waarom ze het niet-bestaan van God niet waarschijnlijker maken dan het bestaan van God. De lat ligt dus even hoog. Alleen is een aantal argumenten tegen Gods bestaan zo problematisch dat we nog een stapje verder gaan en laten zien dat ze totaal niet kunnen overtuigen (zelfs niet een beetje).

Stefan Paas en Rik Peels